

- [Tanulmány](#)

[tiszatáj](#) | 2023. augusztus 6.

•
•
•

<https://tiszatajonli>

A Színházi Élet comic stripjei

A KÉPREGÉNY ÉS A REKLÁMHIRDETÉS MINT A VIZUÁLIS ÖNMENEDZSELÉS KÍSÉRLETE EGY KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTTI LAPBAN

KOVÁCS KRISZTINA TANULMÁNYA

Az 1912. december 1-én hetilapként induló, Incze Sándor által szerkesztett Színházi Élet a klasszikus irodalmi modernség korszaka idején kialakuló tömegkulturális intézményrendszer egyik meghatározó színházi szaklapja volt.

I. rész

I. A lap története, kutatásának módszertani kérdései:

Az újság korai rentabilitási gondjai és kezdeti közepes példányszámai (előfizetői köre indulásakor 5000 és 10 000 körül mozgott, fénykorában azonban a 150 000-et is elérte) ellenére, lassan de biztosan a kor meghatározó fórumává vált (Ábel 1987, 11). Az alakuló, a modern nagyvárosi térben dinamikusan fejlődő budapesti polgári kultúra kedvelt orgánuma a vizuális műfajoknak (képregény, filmplakát, reklámhirdetések) is teret adott (Incze 1987, 122). A lap az igényes, szórakoztató bulvárregisztereknek fórumot biztosítva a polgári színházi kultúra (L. a Vígszínház közönségének szóló tartalmak), és a filmipar (pl. az ekkor filmrendezőként még nem, ám fiatal kora ellenére tehetséges mozikritikusként már ismert Korda Sándor filmkritikái és a vizuális kultúrával kapcsolatos elképzelései) iránti olvasói érdeklődés megteremtésével nemcsak edukációs törekvéseket szolgált (Incze 1987, 146). Incze Sándor bő két évtizedes, ám az újság betiltásával részben torzóban maradt lapszerkesztési tervei egy kisköltségvetésűként induló, magát progresszivitásával és invenciózusságával piacképesé tevő vállalkozás aranykorát hozták. E sikerhez bőséggel hozzájárult a képiségnek a lap hasábjain való térnyerése is.

A kiadvány címével ellentétben nemcsak a színházról, hanem a tágabb értelemben vett társasági és művészeti életről is szólt. Későbbi megnyilatkozásaiban, bár az eredeti elképzelés nem feltétlenül ez volt, Incze az olvasás megszerettetését erősítette meg programjaként. A *Színházi Élet* széles körű reklámkampányában bizonyos értelemben „modernebb” és mozgékonyabb volt, mint a hozzá hasonló profilú *Tolnai Világlapja* szerkesztőségének azonos természetű stratégiái. Az 1925 őszén megkezdett – és amerikai gyakorlatiassággal átítatott – akciók mindenekelőtt az anyagi vonatkozású kedvezményeket helyezték előtérbe. Az előfizetők arcképes igazolványokat válthattak ki, s a szerkesztőség azt ígérte, hogy ezek ellenében birtokosaik Budapesten és vidéken is 5–10 százalékos kedvezményt kapnak a *Színházi Élet* „baráti körébe” tartozó vendéglőkben, kereskedésekben, színházakban és mozikban. A propaganda-hadjárat jól indult, ám a már a *public relations* fogalmát kimerítő tevékenység kissé korainak bizonyult. A húszas évek olvasóközönsége, írja a korszak sikersajtójáról szóló megkerülhetetlen monográfiájában Lakatos Éva, de maga a kiadóhivatal sem volt felkészülve erre a sok adminisztrációt és szervezést megkívánó tevékenységre. Ezért végső soron csak a fővárosi szórakozóhelyek és színházak adta kedvezmények megvalósítása sikerült. Hogy az eredménnyel maga a szerkesztő sem volt megelégedve, mutatja, hogy néhány hónap múltán egy újabb akcióba kezdtek, ezúttal nyereményjátékkal próbálkozva. A *Színházi Élet* 1926-tól saját szervezésű sorsjegyeket nyomtatott füzetekének hátsó borítólapjaira. E számjegyeket hetente, a vigaszdíjat havonta sorsolták, s a szerencsés nyertesek női szörmebundát, textilcipőt, kalapot, ródlit, korcsolyát, pulóvert, rádiót kaptak (Lakatos 2004, 42–43).

Incze Sándor koncepciójának lényege az olcsó és nem kiterjedt apparátussal, hanem kisipari módszerekkel dolgozó újság volt (Ábel 1987, 11). A főszerkesztő kétfajta zsánert favorizált, az érdekes riportot és a fordulatos interjút. A lap ennek szellemében rendszeresen beszámolt például a szépségkirálynő választásról. Incze szeretett jótékonykodni, újságja ezért különböző ilyen jellegű kampányokat is szervezett (Ábel 1987, 16). Egy idő után a folyóirat körüli üzletében autogramdélelőttöket, vidéken pedig matinékat organizáltak. Kiadtak évkönyveket, finanszíroztak regényeket, árusítottak sztárfotókat, támogatták az amatőr színjátszást, színdarabmellékletet, szereposztást is közöltek (Ábel 1987, 19) Amikor a főszerkesztőt besorozták, majd 1915-ben fejlődést kapott, sérülését is a példányszám szolgálatába tudta állítani. Az esemény után, amelyről természetesen a *Színházi Élet* is hírt adott, a hozzátartozók, hogy kedveskedjenek a fronton lévő szeretteiknek, küldözgetni kezdték a

megvásárolt példányokat Incze tábori postafiókszáma, az eladások ilyen módon is gyarapodtak (Incze 1987, 150, 154). Az újság boltja 1916-ban nyílt meg, profilja könyvek, kották, sztárfotók árusítása volt. A főváros több pontján postaládákat állítottak fel, a rovatoknak az olvasók ezen az úton küldhettek leveleket. Az „árukapcsolásra” épülő projekt része volt az is, hogy a külföldi hírességek Budapesten írták alá a rajongóknak szánt képeiket (Incze 1987, 155). Az üzlet sikeréről az 1919-es év 31–32. számában egész oldalas, illusztrált hír is beszámolt. A jobb alsó sarokban elhelyezett szignója alapján Fodor Lászlónak (Gyöngy 2008, 280) tulajdonítható kép ugyan nem került be a *kepregenydb.hu*-n olvasható, a *Színházi Élet* képregényeit listázó, teljes körű gyűjtésre törekvő listába, ám akár képregényként is definiálható. Ha meggondoljuk, hogy elbeszél egy történetet a tömeg által ostromlott üzlethelyiségről, strukturális és tartalmi szempontból is teljesít annyit, amennyit azok a három kockából álló képsorok, amelyek viszont helyet kaptak ebben az [adatbázisban](#). Bárhová is soroljuk azonban ezt a panelt, az illusztrációk vagy a képregények közé, a kiadvány céljait summázó önreklámozás szép példájáról van szó (Fodor 1919, 35).

Az első szám sikere

A múlt héten került ki ismét az utcára lapunk. Rikkancsok fürge raja röpítette széjjel, trafikok kirakatait élénkítette meg egyszerre és tüntetésszerűen rohanta meg barátaink tömege az Erzsébet-körúti kiadóhivatalt. Az újra megindult Színházi Élet közönsége pedig ezrével küldi üdvözlő sorait hozzánk. Nem tudunk ezekre egyenként válaszolni, de soha sikerre olyan büszkék nem voltunk, mint most és amikor friss reményekkel telve haladunk tovább a magunk útján, ez az őszinte siker lelkesít bennünket munkánkban. Tudjuk, hogy van kiknek dolgozunk, tudjuk, hogy hívek hozzánk a Színházi Élet barátsái.

Fodor László: Az első szám sikere

A *Színházi Élet* teljes történetét, ahogy a benne fellelhető vizuális műfajok történetét sem tárta még fel alapkutatás, annak ellenére, hogy az így szintetizált adatok komoly hozzájárulást jelentenének a két világháború közötti populáris kultúra működésmódjai és network-je alapos megismeréséhez. Gajdó Tamás ugyan egy 2004-es tanulmányában írta, ám a helyzet e tekintetben azóta sem változott: „Nem készült el még a lap teljes repertórium, s bizony hiányzik. Nemcsak a színháztörténészeknek. A lap jellegét ugyanis időről időre megváltoztatták” (Gajdó 2004, 34). Néhány évvel ezelőtt egy ezt a vizsgálódást elvégezni vágyó forrásfeltáró jellegű tervezettel pályáztam Bolyai János Kutatási Ösztöndíjra. Habár ötletem ilyen jellegű támogatást nem kapott, egy első lépésben legalábbis szondázó, egy következő fázisban az így nyert eredményeket összefoglaló munka elkészítésének tervét nem adtam fel. Problémafelvetésem életképességét mi sem bizonyítja jobban, mint hogy azóta az SZTE BTK Magyar Irodalmi Tanszékéhez kapcsolódóan működő, *Történetek az irodalom médiatörténetéből* (NKFI K 132124) kutatócsoport is fantáziát látott hasonló orientálódásban. A projekt munkatársai közül a kiadvánnyal, elsősorban annak Móricz Zsigmond brandépítésével kapcsolatos aspektusaival Szilágyi Zsófia foglalkozott. Szilágyi eddig két tanulmányban publikálta Móricz lapbéli megjelenéseivel, karrierlehetőségeivel kapcsolatos elképzeléseit, mindkettőben érintve az újság besorolásának (bulvár vagy magas irodalmi fórum) kérdéseit.

Amikor Móricz ismert kutatója *A kis vereshajú* című regény újságbéli megjelenése kapcsán Varga József a lapot „megemelő” esztétikai állásfoglalását és Sturm László az orgánium szépirodalmi szövegeket „kommerszgyanúba” keverő természetéről szóló következtetéseit ütközteti egymással, valójában a két világháború közötti irodalmi tér kutathatóságának neuralgikus módszertani problémáit is fókuszba állítja (Szilágyi 2021, 197). Amikor pedig a szocialista korszak Móricz-kutatásából, jelesül Czine Mihály és Nagy Péter monográfiáiból hiányzó momentumként hivatkozik a *Színházi Élet* univerzumára, helyesen húzza alá a tényt, mely szerint Incze vállalkozása „frivol pletykalapnak, a letűnt idők joggal elfelejtett produktumának” minősült, ignorálása a kor irodalomesztétikájának várható következménye volt (Szilágyi 2022, 35). Egy folyóirat teljes feltárásának kezdetén a vizsgálat előfeltevései között valóban ott kell, hogy szerepeljen jellegének meghatározása, olvasóközönsége szociokulturális miliójének vélelmezése, hogy aztán a teljes áttekintés cáfolja vagy igazolja majd ezeket a premisszákat.

Ám esetünkben, az újság és a vizualitás kapcsolatának szondázásakor van valami más is, amelynek mindennél inkább megkerülhetetlen voltára Szilágyi talán tudatosan, talán véletlenül hívja fel a figyelmet, amikor ezt írja: „[E]gy gyors kereséssel (az Arcanumban) 750 találatot kapunk Móricz Zsigmond nevére” (Szilágyi 2022, 34). Sajtótörténeti alapkutatásokat, hiába az Arcanum és a Hungaricana örvendően gyarapodó állománya, még mindig nem lehet „gyors keresésekkel” végezni, ahogy arra az irodalomtörténész következő gondolatmenete is rávilágít: „Az Arcanum egy másodperc alatt kidobott listájában biztosan nem lesznek benne olyan találatok, amikor Intim Pista neve említése nélkül utalgatott Móricz Zsigmondra: ezeket, sajnos, csak úgy lehet felfedezni, ha a rovat összes írását végigolvassuk” (Szilágyi 2022, 35). Ezzel el is érkeztünk egy a vizuális műfajokat szondázó kutatás legfontosabb pontjához is: a „gyors keresés” Móricz vagy bármelyik szerző nevére, akár az imént hivatkozott tanulmányban görcső alá vett Intim Pista rovatra csak azokat a találatokat adja majd ki, amelyeket szöveges egységként értelmez. El fognak hát veszni ebből az első adatnyerésből azok a nevek és tételek, amelyek képként, illusztrációként, grafikaként kaptak helyet a lapban. Nem jelennek majd meg vélhetően azok a Móricz-karikatúrák

sem, amelyekre Szilágyi utal (Szilágyi 2022, 35), ahogy azok az őt is ábrázoló képregényszalagok vagy könyveit ajánló reklámhirdetések, amelyek rajzolt változatukban vagy bármilyen kalligrafikus verziójukban tartalmazzák a nevét.

II. A *Színházi Élet* magyar *comic strip*-jei:

a, Definíciók, témák, illusztrátorok:

Arról nem is beszélve, hogy a karikatúristák szerzői szignói sokszor kísértetiesen hasonlítottak egymásra, egy művész sokszor többet is használhatott. A *Színházi Élet*ben rendszeresen megjelenő illusztrátoroknak, Szigethy Istvánnak (Szigethy) és Szigethy Vilmosnak (Szigethy V.; Szigethy Vilmos) például kézjegye és kézírása is nagyon hasonló (Gyöngy 2008, 287). Ez a helyzet a lapba Szakmáry szignóval publikáló karikatúristával is. A *Színházi Élet*be ugyanis, a Gyöngy Kálmán szignótára szerint legalábbis, Szaky aláírással dolgozó Szakmáry László mellett névrokona, Szakmáry István képzőművész is rendszeresen rajzolt. Gyöngy impozáns, csaknem teljes körű feltárást tartalmazó, még ha tárgyi tévedésektől nem is mentes kézikönyve csak László aláírását közli, az orgánium képregényes tartalmainak a *kepregenydb.hu* oldalon található katalógusa azonban ezeket a Szakmáry László szignójától (Gyöngy 2008, 287) lényegesen különböző aláírással (Szakmáry) jegyzett munkákat, valószínűleg tévesen, Szakmáry Lajos névvel szerepelteti. Úgy tűnik a Szakmáry szignatúra mégis inkább a fiatalon, 1926-ban elhunyt festő- és plakátművészt, Istvánt rejti. A továbbiakban én is e keresztnévvel hivatkozom az így jegyzett tételekre. A *kepregenydb.hu*-n a Szakmáry István halála utáni időszakban feltüntetett, szintúgy Szakmáry Lajosnak tulajdonított tételek szignatúrája minden esetben Szakmáry L. és nem Szakmáry. A rajzok stílusa is határozottan elkülönül a Szakmáryként jegyzettekétől, egy helyen pedig, bár a rajzoló kézjegye itt nem bukkan fel, a kérdés egyértelműen el is dől. Az 1929/37. számban lévő két oldalas képregény, a Kálmán Jenő szövegével megjelenő *Zugligethy az isaszegi csatában* alcímében ugyanis a „Szakmáry László fametszeteivel” kitétel olvasható (Kálmán–Szakmáry 1929, 22–23). Az adattár e tételei mindenképpen módosításra, korrekcióra szorulnak, ám bármelyik művésznak tulajdonítsuk is végül az alatt idézett rajzokat, a Szakmáry kézjeggyel ellátott, fotómontázs és rajz izgalmas keverékéből születő alkotás, az *Intim Pista 24 órája*, amely az 1922-es év 16. számában volt látható, egészen biztosan észrevétlen maradt volna egy „rapidkeresésben”. Ez a képregény a mindenhol jelen lévő és minden pletykáról értesülő, külön rovattal rendelkező karakter, *Intim Pista* egy zaklatott, „hírvadász” napját beszéli el (Szakmáry 1922a, 18–19).

INTIM PISTA

BEFUTNÁK AZ
ELSŐ HIREK A
SZÍNHÁZI TITKÁRSÁG-
TÓL, A POSTA ÁTHÉZÉ-
SE KÖZBÉN

RÉSZET KELL VENNİ
MINDEN
PRÓBÁN

EBÉD A RITZBEN
A PRIMADONNÁK
TÁRSASÁGÁBAN

ZSÚR A
DIREKTOR-
NÉKEL

TELEFONOS
A SZÍNHÁZ
ESTI PROGRAM
MAGYARISZÁR
SE TELE-
FONON

KÉSZ!
MEHET!

BANQUET
A
ROYALBAN
TÖZSÉT.

FÉSZKÖZBEN
EGY HIS
SHIMMY

TÁNC UTÁN
KARTVA
PARTI

24 ÓRÁJA

Stalemary

Szakmáry István: Intim Pista 24 órája

A képi tartalmak esetében fokozottan igaz a fent citált, a teljes gyűjtésre és a szorosabb kontextusra figyelő attitűdöt hangsúlyozó Szilágyi-féle megállapítás, még ha szerencsére az általam már többször emlegetett, kiindulópontként hasznos, ha nem is teljes és láthatóan nem is hibátlan adatbázis a rendelkezésünkre is áll e munka megkezdéséhez. A kiváló képregénykutató, műfordító, teoretikus, Bayer Antal a két világháború közötti sajtó képregényes tartalmainak is elkötelezett összeállítója. Az általa gondozott, folyamatosan frissülő listák között található ez az oldal, a [Színházi Élet képregényes darabjainak katalógusa](#). Gyűjtésében Bayer magyar alkotóktól hatvanhárom képregényt vagy képsort vesz számba, száztizenötöt viszont külföldi átvételüként vagy bizonytalan eredetüként szerepeltet. Saját összegzésem az ő fontos lajstromának kiegészítése: az egyelőre „házi használatú” kollektumomban ezek mellé a tételek mellé a *comic strip*-ek PDF-ben lementett verzióját is odarendeltem. Az ilyen módon bővített állományba a már meglévők kiegészítéseként olyan tételeket is felvettem, amelyek az újságban olvasható kisprózák illusztrációjaként láthatók, és amelyek komplexitásukban talán megfelelhetnek a képsor definíciójának is. Ilyen módon a *comics* genealógiájának fontos fázisaiként tekinthetünk rájuk, ráadásul többnyire a lap képregényeit és karikatúráit is jegyző állandó illusztrátorgárda munkái. Emellett olyan alkotásokkal is számot vetek, amelyek a képregény eszközeivel is dolgozó „fúziós” megoldások.

Ilyen példa az 1934. évi 6. számában szereplő, Karinthy Frigyes szövegével és Szigethy István rajzaival megjelenő *Így filmírtok ti! A sárgapettyes rém* című darab. A szinopszis a jól ismert Karinthy-féle paródia nyelvén, Rejtő-regények fordulatait idéző cselekményvezetéssel beszél el egy melleleg teljesen értelmetlen rémtörténetet. A rövid, ám annál szórakoztatóbb „ujjgyakorlat”, szöveg és kép egységeként, egészen egyértelműen egy *technikai forgatókönyv* struktúráját imitálja: „*Daisy arca, premier-plan. Rettenetes kínban eltorzult vonások, az egész fej lefelé lóg, oroszlánbögés hallható és kígyósziszegés*” (Karinthy–Szigethy, 1934, 28). Másfelől a *script* elején diszkréten „megbúvó” fénycsőreklám, pontosabban annak kifigurázása egy másik szempontból is izgalmas értelmezési utat kínál fel az elemzőnek: „*Recsegő hang kiáltja: »Ez a feketeség egy égő Tungsram-lámpa Hugh kapitány lelkiismeretéhez képest!«*” (Karinthy–Szigethy, 1934, 28). Tudható, hogy a *Nyugat* és kisebb részben a *Színházi Élet* kínrímeektől, klapanciáktól sem mentes, a világítástechnikát, köztük a Tungsram termékeit is reklámozó verses reklámhirdetéseit, ha nem is bevallottan, de a lapok elsővonalbeli szerzői írták. Karinthy ugyan soha el nem ismerte, de célzásként többször is sejtette e „*nem túl jól sikerült, nem igazán komolyan vehető, ám annál szórakoztatóbb*” versikék szerzőségével kapcsolatban saját alkotói szerepének lehetőségét (Kovács 2020, 73). Így tett a *Nyugat* reklámokról szóló anketján elhangzott hozzászólásában is: „*Természetesen nagyon régen, – fiatal koromban, – névtelenül, – csakugyan írtam ilyen versikéket, melyeket nem leplezek le... (nevetés) s melyek talán ismertebbek, mint közismert műveim... (nevetés) de fájdalommal szorítom vissza a vágyat, hogy kijelentsem, hogy ezeknek a népszerű verseknek a szerzője én vagyok... (nevetés.) Ettől a vallomástól visszatart egy olyan szégyenérzés, feszély, vagy zavar, aminek az okait szeretném néhány szóval kifejtetni*” (Hallóssy 1931, 281–282).

Igy filmirtok ti!
 IRTA: **KARINTHY FRIGYES** RAJZOLTA *Frigethy*

A SÁRGAPETTYES RÉM

Szenzációs borzalomfilm!

JÖN!

JÖN!

JÖN!

Jövő héten mutatja be a Borzó-mozi!

ELŐZETES JELENTÉS!

Csak felnőtteknek, akiknek még élnek a szülei, nagyszülők kíséretében!
 Nők csak férfitársaságban látogathatják — férfiak csak rendőri felügyelet ellen-
 őrzése mellett!

Előzetes orvosi vizsgálat kötelező!

Szívbetegségekre kizárva! Gyenge idegzetűeknek nem ajánlatos.

Harcteret jártak előnyben!

Morgue-alkalmazottaknak 10 százalékos kedvezmény!

Hóhérok féláron!

A büffében szíverősítők, kámforinjekciók és felmosó-szappan áll a nagyérdemű
 közönség rendelkezésére. Megfelelő lepedők, hazaszállítás céljára, minden nagy-
 ságban.

!Fésű és hajkefe minden páholyban!

(Égnek meredt hajak lesimítására.)

Ajánlatos pénztárcáját a jegypénztárban elhelyezni, számítva rá, hogy úgy meg-
 ijed, hogy egy krajcár se marad a zsebében.

I.

SZEMELVÉNYEK A FILMBŐL

1. Egy nagy fekete pacni, ami egyre terjed a lepedőn — halk bagolyhuhogás hallható. A pacni egyre nagyobb: éles gúnykacaj süvít, erősödve. Recsegő hang kiáltja: »Ez a feketeség egy égő Tungram-lámpa Hugh kapitány lelkiismeretéhez képest!»

2. Daisy arca, premier-plan. Rettenetes kínban eltorzult vonások, az egész fej lefelé lóg, oroslánbögés hallható és kígyósziszegés. Külön képen egy tál, amibe halálveríték csöpög.

3. Horr ezredes, a pampák hőse, üveges szemekkel mered a szörnyű látványra, ami szeméi előtt lefolyik (persze csak a filmen fogjuk megtudni, mi ez a látvány). Halkan mormolja maga elé: »Szörnyű, szörnyű!» Premier-planban látható egy ezredes ina, amelybe éppen leszáll ugyanannak bátorsága. Ismét az ezredes feje, öt perc múlva, meg-

őszülve, halvány ajkai csak ennyit suttog-
 nak: »Ó, borzalom, borzalom!»

4. Hugh kapitánynak, a sárgapettyes rémnek arca. Pokoli vigyorral csikorgatja fogait a kegyetlenség paroxizmusában. Ugyanannak marka vadul összeszorulva. Halkan szí-
 zegi: »Megvan! Szorítom már! Kiszorítom a lelket belőle!»

5. Daisy a mélységbe mered. Csak ennyit mond: »Rém rém . . . rém.» Aztán zuhanni kezd.

6. Oroszlán ugrik fűlsike-
 títő bomböl-
 léssel.

7. Kitapo-
 sított belek,
 teknőben.

8. Egy zuhanó kő a hegyoldalból, alulról sikoly hallható.

9. Horr ezredes fetreng a földön, óriás-kígyó tekereg rajta, éppen a nyakát szorítja össze. Horr kapitány hörög.

10. Premier-plan. Vérrel telefecskendezett arcú, ruhájú, tetőtől talpig véres, rettenetes arcú férfi hatalmas, véres kést emel fel feje fölé, hogy ledöfjön vele.

Előtte sápadtan, fehéren, kalapban és kabátban Daisy.

Daisy elhaló hangon):
»Hát nincs szíve?»

Véres férfi a késsel (rekedten):
»Nincs! !»

II.

MAGA A FILM

1. Hugh kapitány, az angol Természetrajzi Társaság külföldi megbízottja tanulmányútról érkezik éppen Afrikából, ahonnan anyagot szállít a múzeumnak és az Állatkitömők Országos Egyesületének, valamint a Rovartani Intézetnek. Vele van felesége, a széke, szelíd Daisy. A hajón találkoznak a tudós Horr ezredessel, aki állattani kísérletek ügyében utazott. Az ezredesnek tetszik a csinos Daisy, aki azonban figyelmezteti, hogy férje rettenetesen féltékeny és állítólag több embert megölt már, bár erről nem szívesen beszél nagyobb társaságban, például népgyűlésen. Horr ezt a dolgot könnyedén szóba hozza Hugh kapitány előtt, aki, felhasználva az alkalmat, hogy a színes film még nincs forgalomban, még csak el se bír a gyanúsítás súlya alatt, tettetett közönnyel, hogy a társalgást elterelje, egy szépen fejlett ludat mutat, amiből az élesszemű Horr rögtön sejti, hogy a kapitány valamiben ludas. »A kapitány lelkiismerete sötét», jegyzi meg Horr, mire Hugh trefásan felel s a kapitány eloson a ketrechezárt fenévadak hörgésétől kísérve.

2. Daisy arcképét fordítva tartja kezében Horr, a képen lefelé lóg Daisy feje. Mikor ezt Daisy meglátja, jóízűt nevet (premier-plan, nevetésbe torzult arc), meglegyinti Horr arcát és megkéri, kísérje el, megnézni férje állat- és bogárgyűjteményét a parkban. Hangulatos séta.

3. Séta közben Horr megáll, a földre néz. »Mi az, colonel?» »Nézze, Daisy, ezt az érdekes rovar, itt a fű között!» »Mi az?» »Ez kérem, egy ritka alaskai nyú-fajta, egészen szőrös, ez is a neve (premier-plan): szőr-nyú, szőr-nyú!» Daisy kíváncsian nézi az állatot, közben esni kezd a hó, Horr észre se veszi, hogy nem tette fel a kalapját, egészen be-

havazódik a feje. Így sétálnak tovább, havas fejjel, amikor Horr megint megáll. »Látja Daisy ezt a vakondtúrást? Ez egy ázsiai borzféleségnek a túsása, itt szokott tartózkodni.» »Szóval, borz-ágy?» »Olyasféle, mondjuk így egy régi, másszóval, ó borz-alom. Borzalom.»

4. Hugh kapitány a bokrok közül leelkedik feleségére és Horr ezredesre. Zsebében szorongat valamit. Már éppen elő akar ugrani, amikor hirtelen eltorzul az arca. »Átkozott bolha», kiáltja és vadul keresgélni kezd ingében — végre megfogja. Premier-plan, »megvan! szorítom már! kiszorítom a lelket belőle!»

5. Daisy és Horr együtt sielnek. Horr felkéri Daisyt, hogy üljön rá a ród-lira és csúszson le. Daisy rááll, illetve ráül, lenéz a mélységbe és (premier-plan) »rém... rém...

rémédes» sikoltással lecsúszik.

6. Hugh elkeseredésében, amiért neje folyton Horr társaságában van, elhatározza, hogy menaszériát állít össze. Egy vándorcirkusztól megveszi az oroszlánt.

7. Horr megjósolja Daisynek, hogy meg fog szabadulni kegyetlen férjétől — a régi magyarok béljósátára hivatkozik és be is mutatja a borjúbelen, hogy csinálták.

8. Daisy szívéről nagy kő esik le.

9. Horr ezredes bemutatja Daisynek legújabb idomítását, egy szelídített állatkerti vízfecskendő gumicsövet, amit tetszése szerint csavar a dereka és a nyaka közé.

10. Hugh ezredes, miután neje két hónapja együtt lakik Horral éjjel-nappal, elhatározza, hogy elválik tőle. Szörnyű terveit már-már végrehajtja, amikor váratlan végelgyengülés tört rá, ami néhány hónap alatt végez vele. Miután most már nem tagadhatja, hogy a gyilkosságot ő követte el, a fiatalok egymáséi lesznek és Daisy boldogan siet a henteshez, bevásárolni a lakodalmi vacsorára.

Daisy (a henteshez):
»Hát nincs szíve?»

Hentes:
»Nincs.»

Daisy: »Akkor adjon májat. Abból is lehet pástétomot csinálni, előételnek.»

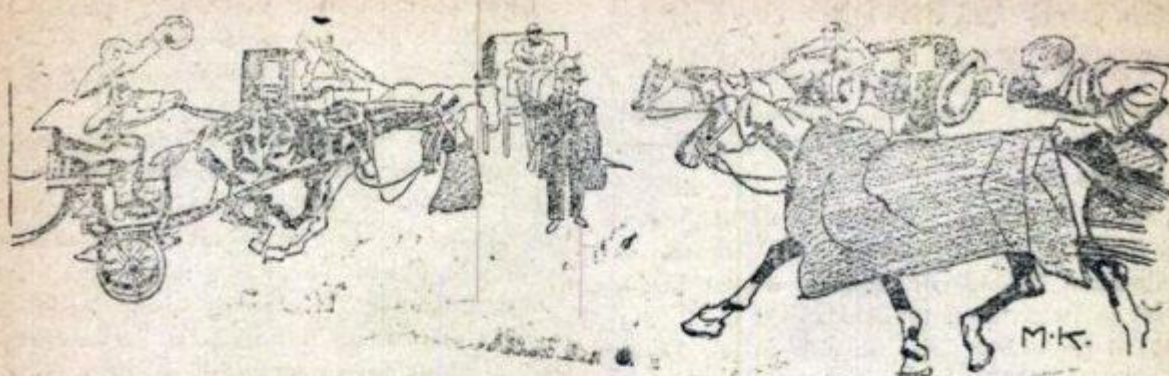

Utolsó felirat: Naná, majd elkoboztatjuk a filmet a maguk kedvéért. Egyébként, ha meg akarnak ijedni: hú!

Karinthy Frigyes–Szigethy István: Így filmírtok ti! A sárgapettyes rém

Karinthy ráadásul maga is illusztrálta a *Színházi Életet*, az 1919/31–32. számban épp egy Mühlbeck Károly-rajz (*A jövő zenéje: ...tessék beszállni!...*) alatt látható a *Somogyi Nusi* táncos- és színésznőről skiccelt portréja (Mühlbeck 1919a, Karinthy 1919, 33). Az íróról egyébként köztudott volt, hogy a kávéházi portrékarikatúra készítés kedvelt szórakozásai közé tartozott. Rajzait nemcsak Incze lapja, más újságok, köztük a *Magyar Magazin* is közölték (Gyöngy 2008, 108).

A jövő zenéje: . . . tessék beszállni! . . .

Mühlbeck rajza

A fordított anagramma

Elbucsuzunk az anagrammától, ettől a kedves és vicces játéktól, amelyet a *Színházi Élet* szerkesztősége kreált, éppen úgy, mint annak idején a többi nagyon népszerű pesti szó- és betűjátékot, az intarziós játékot, az óditrofot és a sátidrifot. Mi kezdeményeztük ezt az ötletes játékot, az anagrammát is és most, hogy úgy érezzük már elég népszerű, elbucsuzunk tőle, kiengedjük az életbe, odaadjuk a szalonoknak, a kávéházaknak, az utcának, ahol a különös pesti ötletesség dolgozik.

Az anagramma-rovatot beszüntetjük, az Anagramma-Társaságot felszabadítjuk. Helyette más ujat eszeltünk ki. Nehezebbet, ötletesebbet, azoknak valót, akik már sikerrel kijárták az anagramma-iskolát. Az új játék a fordított anagramma. Vagyis: ezentul nem egy nevet adunk fel, hogy annak betűiből új szót csináljanak, hanem magát az új szót, a kész rejtvényt. Tessék gondolkozni és kitalálni, hogy az illető szó melyik ősmert művész, művésznő, író vagy szindarab betűiből készült. Vagyis, ha eddig az volt a feladat, hogy Krudi Gyula = Daru kigyul, most azt kell kitalálni, hogy például: Flórenc, Marne = Molnár Ferenc.

Az új játék, a fordított anagramma, sokkal nehezebb, mint volt a régi, sokkal több ötletességet, találékonyságot kíván. Hogy iskolásan beszéljünk, ez már nem kezdőknek, hanem haladóknak való játék. Éppen ezért a fordított Anagramma-Társaság tagjai sorába iktatjuk a régi Anagramma-Társaság 195 rendes és 11 dísztagját. Ők automaticé tagjai az új társaságnak, amelynek sorába léphet mindenki, aki ezentul anagramma-fordításainkat megfejti. Az anagrammajáték új változatának is, amely, reméljük, éppen olyan népszerű lesz, mint volt

az első, az ős, az anagramma-játék. Itt adjuk az első feladványokat.

1. Tíz léha zseni
2. Ismeri koma?
3. Kint ira
4. Önre ily rák
5. Kis rőzse
6. Illó a méz
7. De jó nő a Solti! Kszz!
8. Jó koma ri!
9. Maroknyi alj! Hiv!
10. Ernyő Libáké

Beküldési határidő 1919. szeptember 10-ike.

Somogyi Nusi

(Karinthy rajza)

Mühlbeck Károly: A jövő zenéje: ...tessék beszállni!...; Karinthy Frigyes: Somogyi Nusi

Az „árukapcsolásos reklám” érzékletes példája volt egy szóbuborékos *comics* a *Színházi Élet* 1922. évi 3. számából. Szakmáry munkája, az *Egy kínai reménytelen szerelme, csalódása és borzalmas öngyilkossága* elsődleges célja az volt, hogy a Vígszínház *A bálvány* című, távolkeleti témájú előadását, Földes Imre darabját, ezen belül is Varsányi Irén Tajána-alakítását ajánlja a közönségnek (Kovács 2020a, 43). A történet szerint a Távol-Keletről szőtt elképzelések legbugyutább kliséiből megrajzolt kínai színházrajongó karaktere halálosan beleszeret Varsányi Tajánájába, amikor azonban smink nélkül, európai nőként látja, kiábrándul és öngyilkos lesz. Azon ne is akadjunk fönny, hogy az öngyilkosság módjául a kínai miért éppen a japán szamurájok Bushido által szabályozott módszerét, a harakirit választja (Kovács 2020, 43). Képregényelméleti szempontból már annál érdekesebb a helyzet, hiszen ez a munka egy egész oldalas, egy komplett történetet elmesélő, a hagyományos keretezést át nem lépő *comic strip* (Szakmáry 1922a, 11). Érdekes ehhez hozzátenni a lap történetével is foglalkozó Ábel Péter megállapítását, aki szerint az újság színházi rovata a tudhatóan a Metro, az Universal és az UFA által szponzorált filmrovatnál önállóbb arculattal rendelkezett. Ez a rovat, Ábel szerint legalábbis, nem függött a színházaktól, bár a kutató azt sem tartja kizártnak, hogy azért itt is befolyt némi támogatás (Ábel 1987, 26–27). *A bálványt* és a Tajána-szerepmegformálást egyértelműen népszerűsítő képregény céljában viszont, ha konkrét szponzorációt nem is fedezhetünk fel mögötte, nem lehet nem észrevenni a darabot és magát a színházat „szemérmetlenül” propagáló magatartást. A reklámként használt képregényformátum ötlete, írja közelmúltban megjelent kötetében Vincze Ferenc, a két világháború közötti észak-amerikai médiakultúra jellegzetessége. E hatásra kerül be az *Amerikai Magyar Népszava* című, a tengerentúlon megjelenő periodikába, és ahogy a fenti példából látható, bújtatott és az amerikai eseteknél, néhány ízben legalábbis, jóval összetettebb reklámozási stratégiaként Incze lapjában már a húszas években észrevétette magát. Mindez jól példázza a jelenséget, miként is hatottak egymásra a különböző médiakulturális műfajok. A képregények és reklámok egymással szimbiózisban alakultak, ami világossá teszi, összegez egy újabb fontos metodológiai kérdést Vincze, hogy nem a „képregényközlések szeparált vizsgálata”, hanem a *comic strip* genealógiájának reklámozással együtt láttatott megragadása az az út, ami például a „szóbuborék terjedésének és meghonosodásának folyamatát felismerteti” (Vincze 2022, 134, 135, 138).

EGY KINAI REMÉNYTELEN SZERELME, CSALÓDÁSA ÉS, BORZALMAS ÖNGYILKOSSÁGA

MELYNEK OKA „A BÁLVÁNY” ÉS FŐKENT VARSÁNYI IRÉN.

OH NEZD BUDHA MIT JÁTSZANAK A VÍGBE...

ROHANOK JEGYET VÁLTANJ A BÁLVÁNYHOZ.

KÉRENG EGY JEGYENG SÜRGŐSÉNG

NEZJENK, ÉS SIRJONG OLYANG AKAR CSANG PEKING!

OH HATALMAS TA-O-TAJ ÜDVÖZLEGGY BUDHA NEVÉBEN

COPFOMRA ESKÜSZÖM TAJANA A LEGSZEBB NŐ A VILÁGON

PISZSZT LEÜLNI

OH TEAVIRÁG NE HALLGAS A FEHÉRARLÓ ÖRDÖGRE.

ÍROKNEKI, MERT BUDHA LÁTJA LELKEMET, SZERELMES LETTAM

HATALMASI ASSZONY ENGEDJE MEG, HOGY ELŐ ADÁS VÉGÉN HÓDOLATOMAT KINAI SZOKÁS SZERINT PIGI LABAI ELÉ TEGYEM...

KÉREM ADJONG ÁTA NÉVEDJEMET A MŰVESZNŐNEK

HÁT EZ MEG MI A CSODA?

KÉREM MONDJONG MEG HOL JÖNNÉNG KI A SZINÉSZENG?

MUTASONG MEG KÉJÁTSZA A TAJANÁT?

MOST JÖN KI A KAPUN

HÁH! HÁT IS FEHÉRARLÓ ÖRDÖGNE OH MILY CSALÓDA'S...

OH BUDHA EZT NEM ÉLEMTŰL --- HARAKIRIT CSINÁLOK

Thalimari

Szakmáry István: Egy kínai reménytelen szerelme, csalódása és borzalmas öngyilkossága

Egy másik, a reklámozás körébe tartozó, szintén teljes(ebb) sajtótörténeti áttekintésre váró közleménytípus, az apróhirdetés kapcsán írja a forrásfeltáró kutatások kiinduló kérdéseit feszegető tanulmányában Lengyel András: „*Ez a kommunikációforma a nyomtatott tömegmédiák kereteiben született meg, azoknak a lehetőségeivel él, de saját speciális logikáját érvényesíti, ősi igényeket elégít ki az új technika közegében is. Nyilvánvaló paradoxitás jellemzi. Egy tömegmédiák segítségével abszolút privát – sokszor a legszemélyesebb, esetleges – közlendőjét mondja el. Archaikus zárvány ez a »modern« intézményesített technika közegében. A nyilvános és a magánélet pragmatikus szétválasztását és elkülönítését realizáló modern – polgári – világ uralkodó meggyőződésével, életformát alakító princípiumával szembefordulva a magánélet parciális igényeit emeli be a nyilvánosság terébe*” (Lengyel 2021, 39–40). A *Színházi Élet* a Lengyel által pontosan detektált jelenséghez hasonló természetű határátlépései az egymásban folytatódó hírtípusok tartalmi átfedéseiben is megmutatkoznak, arról nem is beszélve, hogy az ekkor még nem önálló művészeti ágként definiált képregény a korabeli olvasó számára maga a „határsértés”.

De miért is izgalmasak formai szempontból a *Színházi Élet* vizuális tartalmai? A képregény 19. századi előzményeit illetően Maksa Gyula Thierry Smolderent idézve állapítja meg, hogy ő, ti. Smolderen „*a képregényt »szekvenciális művészetnek« tartó szakirodalmi közhellyel részben vitatkozva inkább a sematikus kép kultúrájában benne lévő tizenkilencedik századi illusztrátori tevékenységre mint fontos előzményre és – a korabeli regények sokhangúságának mintájára – »poligrafikusnak« nevezhető megnyilatkozásokra hívja fel a figyelmet a képregényekkel kapcsolatban*” (Maksa 2017, 106.; Vincze 2020, 14–15).

Thuróczy Gergely, Rejtő Jenő elkötelezett kutatója témánkhoz kapcsolódó tanulmányában saját definitív körülhatárolását ismerteti, amikor így fogalmaz: „*A legtöbb európai nyelvben a képregényt a comic(s) szóval, ill. annak származékaival illetik – már a megnevezés is jelzi a műfaj eredendően humoros mivoltát, ezért aztán évtizedekig elsődlegesen élclapokban, karikatúrák társaságában voltak föllelhetőek. Napjainkban sem igen akad oly rajzoló, aki csak az egyikben jeleskedik: a legtöbb képregényes egyszersmind karikaturista is*” (Thuróczy 2014, 249). Az eddigi példákból is látható, e kijelentések a két világháború közötti időszak sikeres bulvárlapjának vizuális vízióira is igaznak bizonyulnak. Az alapdefiníció szerint, folytatja gondolatmenetét Thuróczy, a képregény olyan, többnyire szöveggel kísért narratív rajz sorozat, amely (legalább) egy közös témát alapul véve, kevés szöveg és sok rajz – de legalább 3 képkocka – révén, állandó és azonnal fölismerhető (gyakran változatos arcjátékú) szereplő(k) részvételével mesél el egy összefüggő (lineáris) történetet, amelyben alapvetően a rajzok közötti kohézió – s nem annyira a szöveg – biztosítja a nyilvánvaló szűzsét (Thuróczy 2014, 255).

A *comic strip* (magyarul képsor avagy vicc-csík, netán szalagtörténet) 3–4, max. 5–6 rajzból álló sorozat, egy-két gegre épülő, leggyakrabban humoros csattanóval a végén. A képregény talán egyetlen viszonylag pontosan elkülöníthető alműfaja, annak legegyszerűbb, kezdeti formája: „*képregény-magonc*”, filozofikusabb kivitelben afféle „*képregény-haiku*”. Ha úgy tetszik, egy „*sztripológus*” megfogalmazásában: „*átmenet a karikatúra és az echte történetmesélő képregény között*” (Thuróczy 2014, 255). Maga a *comic strip* kifejezés, jegyzi meg a magyar *strip* történetét összefoglaló munkájában Bayer Antal, 1913-ban jelent meg először, de az amerikai újságok és olvasók már az 1890-es évek közepétől „*funny pages*”, „*comic pages*” vagy „*funnies*” néven utaltak a napilapok vasárnapi mellékletében megjelenő humoros rajzolt történetekre (Bayer 2021, 3).

(Folytatjuk)

FELHASZNÁLT IRODALOM

Könyv

Bayer Antal. 2021. *Magyar strip: Képsorok a 20. századi magyar sajtóban*. Budapest: Nero Blanco Comix.

Gyöngy Kálmán. 2008. *Magyar karikatúristák adat- és szignótára. 1848–2007*. Budapest: Ábra.

Incze Sándor. 1987. *Színházi életeim: Egy újságíró karrierregénye*. szerk., előszó. Ábel Péter. Budapest: Múzsák.

Lakatos Éva. 2004. *Sikersajtó a századfordulón: Sajtótörténeti megközelítések*. Budapest: Balassi Kiadó, Országos Széchényi Könyvtár.

Könyvfejezet

Ábel Péter. 1987. Az ember, aki a Színházi Élet volt. In *Színházi életeim: Egy újságíró karrierregénye*. 5–46. szerk., előszó. Ábel Péter. Budapest: Múzsák.

Kovács Krisztina. 2020. A csábítás művészete: A Nyugat reklámhirdetéseiről. In *A tágasság otthonossága: Tanulmányok, kritikák*. 67–103. Balatonfüred: Tempevölgy Kiadó.

Kovács Krisztina. 2020a. Jó, rossz és ami közte van: A Nyugat+Zombik intermedialitásáról. In *A tágasság otthonossága: Tanulmányok, kritikák*. 40–66. Balatonfüred: Tempevölgy Kiadó.

Maksa Gyula. 2017. A médiakultúráként értett képregény. In *Képregények kulturaközi áramlatokban*. 104–109. Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület.

Szilágyi Zsófia. 2021. Pályakezdés a pálya közepén?: Móricz A kis vereshajú című regénye a Színházi Életben. In *Pályakezdés, karrierút, irodalomtörténet: Tanulmányok*. szerk. Radnai Dániel Szabolcs–Rétfalvi P. Zsófia–Szolnoki Anna. 187–203. Pécs: Verso Könyv.

Thuróczy Gergely. 2014. Élclapok mostohagyermek: Jankó János és a magyar képregény kezdetei. In „Képes világ” Tudományos konferencia a 19. századi magyarországi illusztrált sajtóról. Tanulmányok Budapest múltjából, XXXIX. szerk. [Szvoboda Dománszky Gabriella](#). 249–276. Budapest: Budapesti Történeti Múzeum, Országos Széchényi Könyvtár.

Vincze Ferenc. 2020. A karikatúrától a képregényig: Jellem- és helyzetkomikum a 19. századi karikatúrákban. In *Képregénykultúrák, műfajok, gyakorlatok: Tendenciák a kortárs magyar képregényben és képregénykutatásban III.* szerk. Maksa Gyula–Vincze Ferenc. 13–51. Budapest: Szépirodalmi Figyelő Alapítvány.

Vincze Ferenc. 2022. Formanyelv és ideológiai határán: A szóbuborék. In *Képregénytörténetek: Történeti és elméleti közelítések egy médiumhoz*. Képregénytudomány 5. sorozatszerk. Maksa Gyula–Vincze Ferenc. 111–152. Budapest: Ráció Kiadó, Szépirodalmi Figyelő Alapítvány.

Cikkek, tanulmányok, képregények

Folyóirat:

Gajdó Tamás. 2004. Színházi Élet: A színházi újságok történetéből. 5. rész. *Zsöllye* 5 (1): 34.

Hallóssy István. 1931. Disputa: Hozzászólások a *Nyugat* reklám-ankétjához: Írhat-e író reklámot? *Nyugat* 24 (4): 280–282.

Lengyel András. 2021. A mediális pletyka-kommunikáció: A klasszikus apróhirdetés kognitív funkciójáról (1. rész). *Kortárs* 65 (12): 36–44.

Szilágyi Zsófia. 2022. Móricz Zsigmond és Intim Pista. *Szépirodalmi Figyelő* 21 (1): 32–46.

Képregények, comic strip-ek, illusztrációk:

Fodor László. 1919. Az első szám sikere. *Színházi Élet* 8 (31–32): 35.

Kálmán Jenő–Szakmáry László. 1929. Zugligethy az isaszegi csatában. *Színházi Élet* 18 (37): 22–23.

Karinthy Frigyes. 1919. Somogyi Nusi. *Színházi Élet* 8 (31–32): 33.

Karinthy Frigyes–Szigethy István. 1934. Így filmírtok ti! A sárgapettyes rém. *Színházi Élet* 23 (6): 28–29.

Mühlbeck Károly. 1919a. A jövő zenéje: ... tessék beszállni!... *Színházi Élet* 8 (31–32): 33.

Szakmáry István. 1922. Egy kínai reménytelen szerelme, csalódása és borzalmas öngyilkossága. *Színházi Élet* 11 (3): 11.

Szakmáry István. 1922a. Intim Pista 24 órája. *Színházi Élet* 11 (16): 18–19.

Elektronikus publikáció:

[Bayer Antal. Adatbázis: Színházi Élet. kepregenydb.hu](https://www.kepregenydb.hu) (2023. július 30.)